УДК 338.4:378.147:811.111

О.В. Гаращук, В.І. Куценко

ОСВІТА ЯК СИНЕРГЕТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розкривається значення освіти в успішному розв'язанні соціально-економічних проблем. Підкреслюється, що в освітній сфері має домінувати відтворювальний підхід. Особлива увага приділена обґрунтуванню необхідності модернізації освіти, яка сприяла б прискоренню модернізації економіки та країни в цілому. В роботі значна увага приділена ґенезі розвитку інновацій в освітній сфері. Наводяться інструменти забезпечення такого розвитку як передумови підвищення якості освіти та її економічної ефективності.

Ключові слова: освіта, економіка, інформаційні технології, конкурентоспроможність.

Abstract. Reveals the importance of education to the successful solution of social and economic problems. It is emphasized that in the field of education should dominate reproductive approach. Particular attention is given to the justification of the need for modernization of education, which would help accelerate the modernization of the economy and the country as a whole. In this article, considerable attention is paid to the genesis of the development of innovations in the field of education. The essence of the tools to ensure this development as a prerequisite for improving the quality of education and its economic efficiency.

Key words: education, economics, information technology, competitiveness.

„Найкоротша дорога до цивілізації – це знання."
В. Вернадський

„Працівники знань важливі діючі особи сучасної економіки."
П. Друкер

Актуальність теми дослідження. У процесі розвитку суспільства все гострішими постають проблеми соціально-економічного розвитку. Успішне їх розв'язання потребує цілісного розуміння необхідності поєднання потенціалів різних напрямів людської діяльності. Досвід розвинутих країн, зокрема країн Європейського Союзу, вказує на те, що розвиток освіти виступає важливим інструментом модернізації не лише економіки, але й країни в цілому. Адже освіта не лише збагачує знання учнів, студентів, але й виховує особистість, здатну адаптуватись до змін у соціально-економічному житті, самовдосконалюватись. Як свідчить статистика, останнім часом багато української молоді навчається за кордоном, де вони отримують не лише сучасні знання, а й навики та досвід. Важливо, щоб ця молодь, повернувшись додому, все це вдало використовувала у своїй практичній діяльності.

До цього часу, на жаль, в Україні не відчувається суттєвий вплив освіти на розвиток економіки. Підтвердженням цього є досить низький показник валового внутрішнього продукту, зокрема на душу населення. Особливо це видно на фоні багатьох країн світу (рис. 1).

© Гаращук О.В., Куценко В.І., 2016

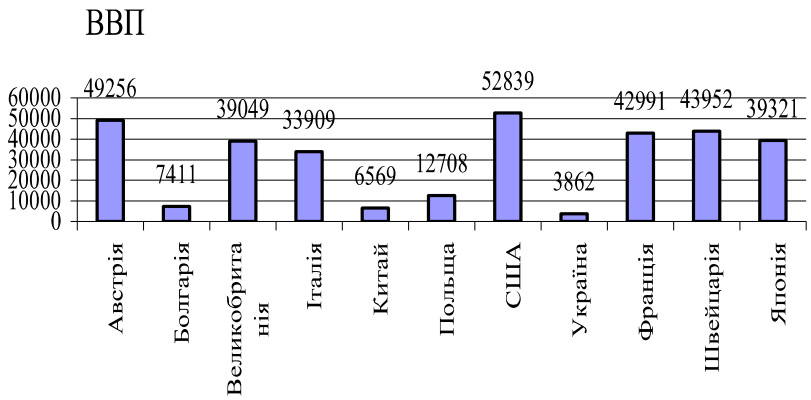

Рисунок 1 – Динаміка величини ВВП на душу населення, 2014 р.

Тому багато науковців у своїх дослідженнях велику увагу приділяють підвищенню ролі освіти в забезпеченні економічного зростання. В числі останніх Гаврис Т.В., Ганичев Н.А., Дубасенюк О.А., Калетнік Г.М., Клименко І.С., Кривошеєва С.В., Ніколаєнко С.М., Олійник В.В., Осиленкер Л.Б., Фролов І.Є. та багато інших. Проте в дослідженнях ще недостатня увага приділена синергетичному підходу в досягненні поставленої мети. Метою ж нашого дослідження є дослідження підходів до пошуку шляхів підвищення ролі освіти в модернізації економіки в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Подальше підвищення добробуту населення, зростання людського капіталу тісно пов’язане з економічним розвитком. В Україні цього, на жаль, останнім часом не спостерігається (табл.).

Таблиця

Динаміка валового національного доходу, % до попереднього року

Країна	2011	2012	2013	2014	2011-2014, +, -
Аргентина	100	108,3	107,7	99,2	-0,8
Білорусь	100	104,9	106,2	107,3	+7,3
Канада	100	108,5	103,9	98,1	-1,9
Данія	100	98,6	101,6	99,3	-0,7
Франція	100	102,4	102,3	98,9	-1,1
Україна	100	112,)	108,6	94,7	-5,3
США	100	104,0	101,9	101,8	+1,8
Великобританія	100	101,3	102,4	102,4	+2,4

Джерело: [6].

Як видно із таблиці, серед наведених країн у зазначений період найбільше падіння валового національного доходу спостерігалось в Україні.

Для досягнення позитивних зрушень в економіці необхідно забезпечити гармонійне поєднання економіки й інших суспільних підсистем. Адже економіка стає здатною максимізувати результат своєї діяльності за умов високої інтеграції всіх її галузей, у тому числі освітньої. При цьому в розвитку освіти в сьогочасних умовах має домінувати відтворювальний підхід, який повинен бути направлений перш за все на підготовку високопрофесійних фахівців. У світі у цьому контексті виправданою є модель „інноваційна людина”, здатна творчо працювати, бути конкурентоспроможною, забезпечити модернізацію освітньої сфери, використовуючи при цьому багатий арсенал інформаційних і комунікаційних технологій, що зумовлюють зміни в педагогічній, організаційній, економічній підсистемах. Щоправда, нові технології ефективні лише тоді, коли вони входять в

нову систему освіти в якості невід'ємного її елемента. Фундаментальним принципом функціонування освіти є положення, згідно з яким необхідно створити умови для розвитку індивідом свого потенціалу. І тут можуть бути використані різні моделі. В їх числі:

– модель, побудована на проблемному підході, коли перевага надається потребам суспільства у відповідних кадрах;

– модель, побудована на аналізі сучасного стану;

– модель, побудована на міждисциплінарному підході тощо.

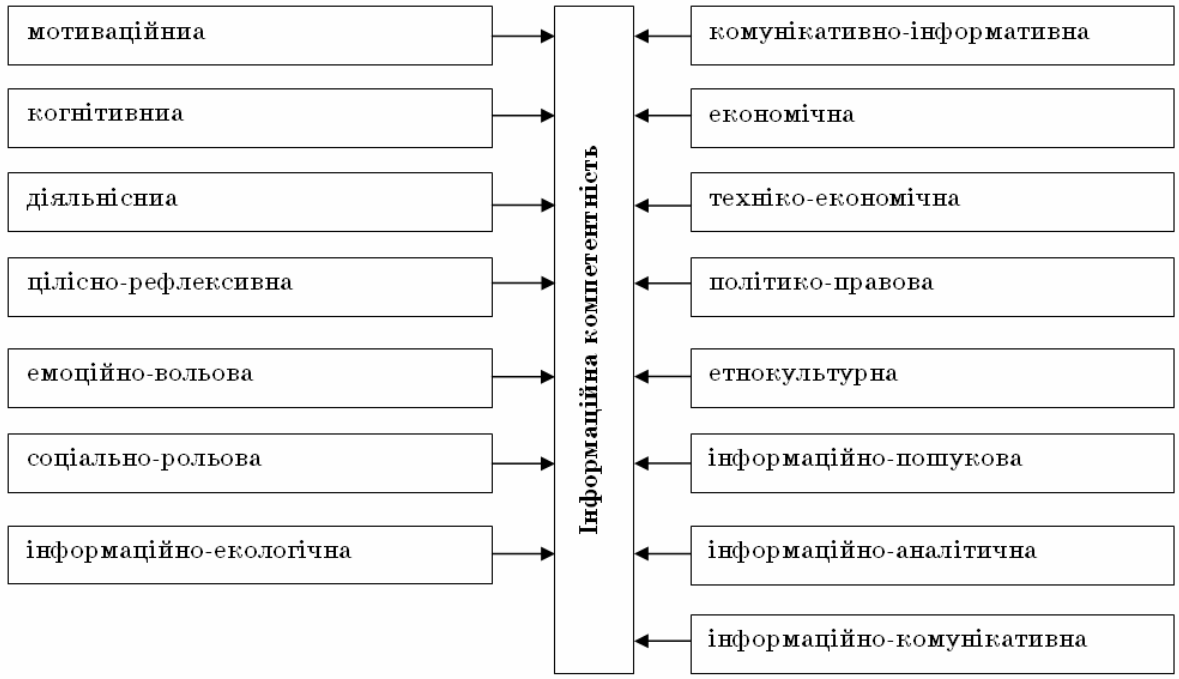

Рисунок 2 – Основні складові інформаційної компетентності

Все це потребує активного застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяли б успішному оволодінню учнями, студентами різними вміннями, формування в майбутніх фахівців інформативної компетентності, які дозволили б їм у майбутньому ефективно працювати, здійснювати модернізацію перш за все освітньої сфери (рис. 2). Модернізація освіти – це складова частина модернізації економіки та країни в цілому, яка має забезпечити перш за все економічне зростання. Здійснюватись такий підхід повинен шляхом: усунення інституційних деформацій інвестиційного та підприємницького клімату у навчальних закладах; вдосконалення державної політики регулювання економічного розвитку в Україні на ціннісних засадах; дерегулювання економічних відносин тощо.

Як свідчить статистика, все більше навчальних закладів беруть на себе науково-дослідницьку та інноваційну функції, організовуючи при цьому та здійснюючи дослідження, передбачаючи створення нових технологій, нових знань, комерціалізуючи їх*. Все це сприяє модернізації не лише освіти, а й країни в цілому. В Китаї, скажімо, цього досягнуто шляхом ефективного поєднання ринкового й планового механізмів. В умовах глобалізації важливо забезпечити

* Вища школа все активніше працює і над створенням науково-освітніх комплексів, пошуком нових моделей розвитку самих вишів, які мають враховувати фактори, що впливають на відбір внз кращих абітурієнтів. адже кращий абітурієнт – це в майбутньому не лише кращий студент, а й кращий фахівець, який здатний модернізувати економіку.

 ISSN 1991-7848

пошук балансу між логікою ринку та суспільства, що сприяло б зростанню інноваційного потенціалу, сукупності матеріальних, технічних, кадрових, фінансових та інших видів ресурсів, які можна використовувати для забезпечення інноваційного розвитку. Останній є важливим показником ступеня спроможності будь-якої сфери економічної діяльності до впровадження інновацій з урахуванням можливостей щодо здійснення інноваційної діяльності.

Одним із суттєвих елементів модернізації освіти є її комп’ютеризація та підключення до Інтернету, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що зумовлюють значні зміни в діяльності вищих навчальних закладів, парадигми підготовки кадрів. Комп'ютер, як свідчить практика, дозволяє по-різному побудувати процес навчання, реалізувати дидактичні принципи індивідуалізації та диференціації, творчої активності, наочності навчального процесу, активізувати перехід до самоосвіти, використовуючи при цьому дослідницькі та пошукові методи. Все це має сприяти підвищенню якості освіти. Важлива роль у досягненні цього відводиться безпосередньо Інтернету, який надає учням, студентам можливість звертатись до раніш не використовуваних у навчанні ресурсів, зокрема: найсвіжішу інформацію, результати онлайнових опитувань; різноманітну статистику, не опубліковану до цього часу; фінансові звіти компаній, організацій; онлайнові карти, оцифровані зображення, відео- та звукові файли, навчальні програми тощо. Вітчизняна й зарубіжна практика свідчить, що Інтернет є важливим ресурсом забезпечення високої якості освіти за рахунок успішного використання телекомунікаційних технологій, які дозволяють успішно поєднувати процеси вивчення, закріплення та контролю засвоєння навчального матеріалу.

Ґенеза розвитку інновацій в освітній сфері розглядається у працях багатьох дослідників. Інноваційний розвиток – це упорядкований цілісний процес, що інтенсивно розвивається і формується як між компонентами освітньої системи, так і в середині цієї системи. Робота в єдиному інформаційному просторі передбачає постійне та раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі. Інноваційний розвиток освіти – це цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, що ґрунтується на принципах:

– властивостей та якостей розвитку особистості;

– розвивального навчання, що забезпечує впровадження відповідних навчальних програм й освітніх технологій;

– визначення умов і засобів, що забезпечують розвиток.

Останнім часом відбувається певна трансформація освітньої діяльності, коли важливим ресурсом цієї діяльності, окрім традиційних, стають електронні ресурси, в результаті чого забезпечується перехід від типових навчальних закладів до інноваційних, що здатні до саморозвитку, які забезпечують формування функціонально грамотної, компетентної, освіченої особистості; від навчально-виховного процесу до освітнього, який забезпечить реалізацію функції щодо формування випускника навчального закладу з інноваційним типом мислення, культури, поведінки тощо. Для забезпечення цього в Україні існує значна нормативно-правова база у сфері інформатизації: більше 40 Законів України, Укази Президента, Постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів. Основними з них є „Про національну програму інформатизації”, „Про концепцію національної програми інформатизації”, „Про електронні документи та електронний документообіг”, „Про основні засоби розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” та інші.

На темпи розвитку інноваційного процесу в освіті України впливає активність використання герменевтичної педагогіки, сприяє адаптація зарубіжного досвіду до українських реалій, використання якого дозволяє запозичувати та застосовувати нові знання, краще адаптуватись в сьогоднішньому світі, орієнтуватись в глобалізованому середовищі. Це є надзвичайно важливим. Адже в XXI ст. зростає значення інновацій, знань, креативності. Водночас відбувається зміна мотивацій працівників з економічної на особистісну, підвищується ступінь її направленості на забезпечення соціальної справедливості.

Все це посилює роль людського капіталу в соціально-економічному розвитку країни. Серед чинників, які забезпечують зростання цього капіталу, слід виділити професійне навчання, набуття майбутніми фахівцями необхідних компетенцій тощо. Цьому, як свідчить досвід, має сприяти реалізація неперервної освіти. На необхідність такого підходу вказують результати дослідження ЮНЕСКО, формуючи натомість уявлення про освіту XXI століття та здійснюючи пошук відповідей на виклики, з якими зіштовхується сучасна система освіти в цілому і вищої, зокрема, забезпечуючи модернізацію країни. При цьому вищі навчальні заклади здійснюють трансфер технологій. У 2014 р. найпотужнішими вишами у цьому контексті були: Національна металургійна академія України, Національний університет водного господарства та природокористування, Національний університет біоресурсів та природокористування, Українська інженерно-педагогічна академія, Одеська національна академія харчових технологій, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова і Вінницький національний технічний університет. У більшості з них функціонують спеціальні підрозділи з передачі технологій, відділи зв'язку з промисловістю та сільським господарством.

Як свідчить статистика, джерелами формування коштів для здійснення дослідницької діяльності можуть бути державні та приватні фонди, які фінансують гранти на навчання, стажування, проведення наукових досліджень; внески та фінансові кошти бізнесу, пожертвування колишніх випускників вищих навчальних закладів. За допомогою цих коштів відбувається корекція цінових установок у системі вищої освіти та науки. Проте внесок інноваційної складової у приріст ВВП в Україні продовжує залишатись вкрай малим, тоді як, скажімо, у США він складає 34,6%, в Японії – 42,3%, а в країнах Європейського Союзу – 50% [1].

І в Україні у вищих навчальних закладах доцільно формувати ендаумент-фонди. До речі, створення таких фондів – поширена практика в усіх розвинених країнах світу. Скажімо, у провідних американських університетах надходження з ендоуменд-фондів, які формуються за рахунок грошових коштів, пожертвувань, акцій, інших цінних паперів, сягають 25-45%. Ці кошти дозволяють прискорити процес модернізації освіти, необхідність якої зумовлена багатьма чинниками, у тому числі: невідповідністю структури підготовки кадрів реальним потребам економіки; відірваністю вищої освіти від науки; зниженням якості освіти; недостатніми темпами інтеграції освіти України в європейський простір. Щоб подолати ці негативно діючі чинники, освітня сфера в цілому і в першу чергу вища має розвиватись на інноваційній основі, всі ланки освіти мають бути відкритими у світовому масштабі, інтегруватись із фундаментальними та науковими досягненнями, бути конкурентоспроможними та універсальними, постійно розширювати асортимент послуг, які вони надають.

Все це в свою чергу потребує постійного збільшення відповідних ресурсів. Перспективними в Україні в цілому, в освітній сфері зокрема можуть бути отримані ресурси за рахунок надання вищими навчальними закладами лізингових,

 ISSN 1991-7848

франчайзингових і консалтингових послуг. Назрілою є й необхідність глибоких структурних перетворень, пов’язаних із упровадженням нової системи освітніх послуг європейського зразка, що передбачає поступове звільнення держави від функцій безпосереднього надання освітніх послуг і передачею їх недержавним організаціям. Обсяг зазначених послуг, їх структура залежать від структури самих навчальних закладів. Приміром, наразі у таких країнах як Японія, Філіппіни, Південна Корея 80% студентів навчається у приватних вишах. Разом із тим усі вони перебувають під контролем держави. Це позитивно впливає на формування сучасного освітнього середовища. Останнє являє собою сукупність зв’язків, засобів масової інформації, інститутів, які сприяють переміщенню у відповідних просторах матеріальних, фінансових, інформаційних та інших ресурсів освітньої сфери. Все це, як свідчить досвід розвинутих країн, сприяє формуванню не просто економіки знань, а постійно зростаючої економіки. За останнім показником лідерами у світі є: Швеція, Фінляндія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина. Україна за рівнем економіки знань знаходиться на 56-му місці. Однією з причин такого стану є недостатній рівень забезпечення ресурсного, зокрема фінансового забезпечення. Це зумовлює й деградацію кадрового потенціалу даної сфери. Серед викладацького складу українських вищих навчальних закладів недостатньою є частка дослідників, науково-технічних працівників.

Практика багатьох європейських країн свідчить, що від професіоналізму та компетентності, ділової та загальної культури працівників у значній мірі залежить успішність подолання кризових явищ в сфері економіки. Це, в свою чергу, передбачає дотримання загальносистемного та синергетичного підходу до розвитку освіти, озброєння учнів, студентів не лише необхідними знаннями, а й виховання їх, що базується на загальноприйнятих морально-етичних нормах людської поведінки, на пошуку нових технологій, форм, методів організації не лише навчального, а й виховного процесу. Навчально-виховна діяльність має все більше набувати дослідницького характеру, спрямована також на пошук шляхів модернізації не лише освіти, а й економіки та держави в цілому. Адже освітня інноватика передбачає міждисциплінарний синтез освітніх, акмеологічних, соціальних, економічних та інших проблем; визначення перспектив розвитку освіти, зокрема в умовах глобалізації та децентралізації.

Таким чином, поліпшенню кадрового потенціалу освіти сприяє система підготовки й перепідготовки відповідних кадрів; наявність необхідної матеріально-технічної та експериментально-дослідницької бази сучасних технологій; інформаційних ресурсів тощо [9]. Покращення професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів позитивно позначається й на освітньому рівні населення в цілому, яке зможе успішно працювати на високотехнологічних підприємствах із високим інноваційним потенціалом.

Практика свідчить, що підготовку таких кадрів забезпечують виші, де функціонують бізнес-інкубатори. Позитивний досвід у цьому плані накопичено в Китаї, який добився значних успіхів в економічному розвитку, де діє широка мережа спеціалізованих бізнес-інкубаторів, орієнтованих на потреби конкретних галузей, зокрема біомедицини, інформаційних технологій. Бізнес-інкубатори – це свого роду бізнес-підприємства при університетах, які, опираючись на інтелектуальні й інформаційні ресурси, допомагають науковим співробітникам, інженерам університетів комерціалізувати свої досягнення. На таких підприємствах нерідко створюється продукція світового рівня.

Сьогодні, як відомо, коли освіту сприймають як одного із найважливіших факторів забезпечення високоефективного розвитку суспільства, успішного

розв'язання соціально-економічних проблем, відбувається формування конкурентоспроможної економіки, змінюється співвідношення між фізичною роботою, знаннями та капіталом. Позитивним прикладом у цьому контексті може бути Швеція, яка відноситься до провідних країн світу й економічний розвиток якої базується на знаннях. Цьому сприяють високі відсотки витрат на вищу освіту, на дослідження й інформатику. У даній країні вони є значно вищими, ніж, приміром, у США чи Південній Кореї (відповідно 6,6% ВВП, 6,1 і 5,2%). Продумана та ефективна інноваційна політика у Швеції, унікальні досягнення в ряді областей науки та техніки дозволяють забезпечувати високий рівень вищої освіти та успішно розбудовувати економіку знань. Наукові знання стають тут більш значущим чинником порівняно з капіталом. Для працівників знаннєвої сфери є також характерним здатність до творчості, інноваційність у навчанні, що сприяє формуванню конкурентоспроможної економіки, у тому числі шляхом тісної співпраці освітніх закладів, наукових установ, підприємств, виробничих структур тощо. Досвід розвинутих країн демонструє саме таку форму об'єднання на базі потужного університету. Головною метою таких об'єднань є стимулювання трансферу нових технологій з навчальних і наукових установ безпосередньо у виробництво. До речі, початок цьому покладено прийняттям Кабміном України постанови щодо утворення навчально-науково-виробничого комплексу „Всеукраїнський науково-навчальний консорціум”, засновниками якого виступили Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН та Вінницький національний аграрний університет*. Цей консорціум об’єднує вишівську та академічну науку, активно й творчо використовує світовий досвід. Разом із тим, слід зазначити, що відбувається інтеграція освіти, в першу чергу вищої, у світовий освітній і науковий простір. Нині Україна за індексом охоплення населення вищою освітою входить у першу десятку країн світу, за відносною кількістю студентів у вищих навчальних закладах наша країна посідає восьме місце серед 142 країн світу. Разом із тим за загальним балом складової „Вища освіта і професійна підготовка” вона знаходиться на 51-й позиції [8]. Головною причиною цього є низька якість освіти. Як зазначається у „Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI століття” (1996 р.), прийнятій на організованій ЮНЕСКО Всесвітньої конференції з вищої освіти, підкреслюється, що якість у сфері вищої освіти є багатовимірною концепцією, яка повинна охоплювати всі її функції та види діяльності. Досягнення цього потребує значних інвестицій, яких наразі в Україні не вистачає. Статистика свідчить, що задекларовані Законом України „Про освіту” обсяг бюджетних асигнувань на сферу освіти в розмірі не менше 10% від валового внутрішнього продукту не лише не виконуються, а й мають тенденцію до зменшення. Скажімо, в 2015 р. на освіту передбачалось виділити всього лише 5,5% ВВП. Тобто в Україні продовжується інвестування в освіту, в поліпшення її матеріально-технічної бази за залишковим принципом. А якщо врахувати, що із коштів, які виділяються на освіту, понад 70% витрачається на оплату праці та комунальні платежі, то на поліпшення освітньої інфраструктури виділяється вкрай мало. А тому, щоб забезпечити конкурентоспроможність України, необхідно стимулювати розвиток науково-

* Нині університет включає 4 навчально-наукові інститути, 5 факультетів, науково-дослідні інститути біопалива та біомаси, інститут селекції та насінництва, інститут інформаційних технологій та дистанційного навчання, інститут організації та моніторингу якості навчального процесу, центр довузівської підготовки, профорієнтаційної роботи та прийому на роботу, 37 кафедр, навчально-практичний центр розвитку сільських територій та інші підрозділи [5].

 ISSN 1991-7848

освітнього потенціалу, створити необхідні умови для підготовки висококваліфікованих кадрів. Останньому, окрім інших чинників, має сприяти й висококваліфікований кадровий потенціал навчальних закладів, представники якого, за визначенням фахівців, мають володіти наступними якостями:

– людяність (доброзичливість, чуйність, дбайливість, гуманність);

– порядність, що є запорукою успішності виконання спільної діяльності з колективом;

– організованість (цілеспрямованість, планомірність, дисциплінованість, зібраність, педантичність, обов’язковість; відповідальність за якісно виконану роботу, вміння контролювати свою роботу);

– працьовитість;

– креативність (винахідливість, кмітливість, творчість, здатність проявити фактацію, ініціативу, спроможність вносити в свою роботу оригінальність, нове, відходити від традиційних схем у роботі);

– ерудиція (прагнення стати широко обізнаною особистістю, пізнання нового, бажання вносити в роботу цікаве);

– поміркованість (уважність, стриманість, витримка, толерантність тощо).

Однак Україна має не просто низький рівень конкурентоспроможності, а й втрачає свої позиції у цій сфері. Лише якісне реформування освіти в цілому і вищої, зокрема шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій сприятиме підвищенню індексу глобальної конкурентоспроможності. Щоправда, не лише освіта позитивно впливає на розвиток економіки, а й розвиток останньої позначається на стані освітньої сфери. За підрахунками фахівців, серед груп працівників із сумарною освітою 10,5 років, 12,5 і 14,5 років на останню групу припадає більше 50% виробленого валового внутрішнього продукту [7]. На жаль, в Україні й показник ефективності економічної діяльності має тенденцію до зниження (рис. 3).

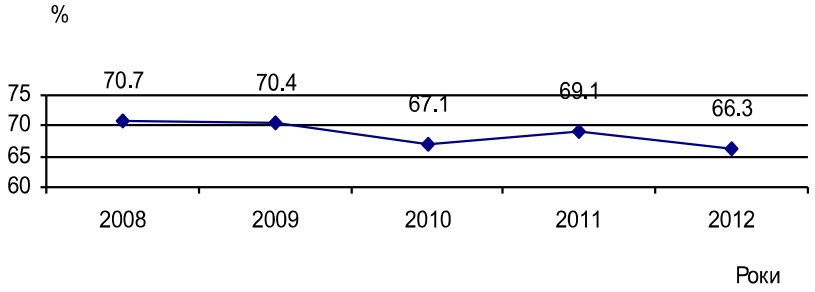

Рисунок 3 – Динаміка показника економічної ефективності діяльності освітньої сфери, % до попереднього року

Підвищенню ролі освіти у розвитку економіки має сприяти дотримання вимог Державних освітніх стандартів, зокрема при реалізації основних освітніх програм. Так, у звіті „Тенденції та проблеми навчальних структур вищої освіти в Європі” визначені основні умови оновлення освітньої системи шляхом уведення нових, а не пристосування старих навчальних планів, реалізація яких має забезпечити високу якість освіти.

Висновок. Таким чином, серед основних завдань, що стоять перед освітою у контексті сприяння модернізації економіки, є необхідність забезпечення перш за все систематичного підвищення кваліфікації працівників навчальних закладів. Це підтверджує й досвід багатьох високорозвинених країн, де особлива увага приділяється не лише підготовці, а й перепідготовці та підвищенню кваліфікації кадрів, у процесі яких викладачі підвищують свою компетентність, у тому числі у

сфері інноваційних Інтернет-технологій, використання яких допомагає освітній сфері на більш високому рівні здійснювати відтворення головної продуктивної сили суспільства – фахівців для всіх сфер економічної діяльності, сприяти підвищенню добробуту населення. Адже розвиток освіти, її модернізація виступають важливим чинником подолання економічної кризи. При цьому синергетичний ефект досягається тоді, коли освіта є неперервною та успішно співпрацює з виробництвом, ринком праці, з роботодавцями. Експерти стверджують, що підвищення середнього рівня освіченості на 5% означає 5% підвищення зростання валового внутрішнього продукту [10]. А це значить, що ефективне використання освітнього потенціалу, освітнього рівня населення сприятиме не лише модернізації економіки, а й наближенню нашої країни до високорозвинених країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврис Т.В. Використання моніторингу створення та впровадження наукової продукції для модернізації соціальної економіки. / Т.В. Гаврис // НТІ. – 2015. – №4. – С. 27.

2. Дубасенюк О.А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти / О.А. Дубасенюк // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: Зб. наук.-метод. праць / За ред. О.А. Дубесенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3-14.

3. Зернов В.А. Негосударственный сектор высшего образования в контексте мониторинга эффективности вузов / В.А. Зернов // Высшее образование сегодня. – 2014. – №9. – С. 42-49.

4. Ильинский И.М. Об эффективности мониторинга вузов / И.М. Ильинский // Знание. Понимание. Умение. – 2013. – №2. – С. 3-9.

5. Калетнік Г.М. Функціонування закладу університетської освіти у розвитку трансформаційної економіки / Г.М. Калетнік // Економіка, фінанси, менеджмент. – 2015 – №3. – С. 3-8.

6. Клименко І.С. Економічне зростання в умовах глобалізації світової економіки / І.С. Клименко, С.В. Кривошеєва // Економічні студії. – 2016. – №1. – С. 44.

7. Осиленкер Л.Б. Социально-экономические аспекты использования дистанционного обучения в высшей школе / Л.Б. Осилинкер. – Режим доступу: http://www.dslib.net/economika_xaziastva/socialno-jekonomicheskie_aspekty_ispoezovanijadistancionnogo_obuchenija_v_vysshei.html

8. Система высшего образования в Украине: количество не переходящее в качество [електронний ресурс] // Режим доступу: http://competitineukraine.org/events/issledovaniya

9. Фролов И.Э. Научно-технологический потенциал России на современном этапе: проблемы реализации и перспективы развития / И.Э. Фролов, Н.А. Ганичев // Проблемы прогнозирования. – 2014. – №1. – С. 4.

10. Шкляр А. Професійна освіта як фундамент кадрового забезпечення економіки / А. Шкляр // Професійно-технічна освіта. – 2015. – №4. – С. 11.

 ISSN 1991-7848